

BALTIJOS ŠALIŲ EKONOMIKOS PERSPEKTYVOS

2012

Makroekonominiai rodikliai ir prognozės

LIETUVA

	2008	2009	2010	2011	2012 P	2013 P	2014 P	2015 P
Bendrasis vidaus produktas, metiniai pokyčiai, proc.	9,8	2,9	-14,8	5,9	3,0	2,0	3,0	5,0
Metinė infliacija laikotarpio pabaigoje, proc.	8,2	8,5	1,2	3,5	3,2	2,7	2,5	3,0
Vid. mėnesinis bruto atlyginimas laikotarpio pabaigoje, metinis pokytis, proc.	20,5	13,0	-8,7	2,5	4,0	4,0	5,0	5,0
Nedarbo lygis laikotarpio pabaigoje, proc.	4,2	7,9	15,6	13,9	12,0	11,0	10,0	9,5
Valstybės biudžeto balansas, proc.	-1,0	-3,3	-9,4	-5,5	-3,5	-2,5	-2,0	-1,5
Einamosios sąskaitos balansas, proc.	-14,4	-12,9	3,7	-1,6	-2,5	-2,5	-3,0	-3,0

LATVIJA

	2008	2009	2010	2011	2012 P	2013 P	2014 P	2015 P
Bendrasis vidaus produktas, metiniai pokyčiai, proc.	9,6	-3,3	-17,7	5,5	4,7	2,8	3,5	5,0
Metinė infliacija laikotarpio pabaigoje, proc.	14,0	10,4	-1,4	3,9	2,5	2,5	3,0	3,0
Vid. mėnesinis bruto atlyginimas laikotarpio pabaigoje, metinis pokytis, proc.	25,2	9,5	-11,7	4,5	4,0	4,0	5,0	5,0
Nedarbo lygis laikotarpio pabaigoje, proc.	5,7	10,5	20,9	15,0	13,0	12,0	9,5	8,0
Valstybės biudžeto balansas, proc.	-0,4	-4,2	-9,8	-3,5	1,0	-1,5	-0,5	1,0
Einamosios sąskaitos balansas, proc.	-22,4	-13,2	8,6	-1,2	-2,0	-3,0	-3,0	-3,0

ESTIJA

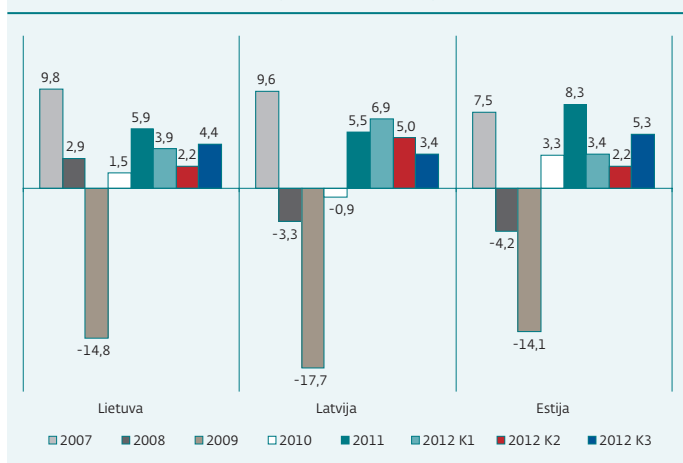
	2008	2009	2010	2011	2012 P	2013 P	2014 P	2015 P
Bendrasis vidaus produktas, metiniai pokyčiai, proc.	7,5	-4,2	-14,1	7,6	3,0	2,5	3,5	5,0
Metinė infliacija laikotarpio pabaigoje, proc.	9,7	7,5	-1,9	4,1	3,5	3,0	2,5	3,0
Vid. mėnesinis bruto atlyginimas laikotarpio pabaigoje, metinis pokytis, proc.	20,1	6,9	-6,5	6,3	4,0	4,0	5,0	5,0
Nedarbo lygis laikotarpio pabaigoje, proc.	4,1	7,6	15,5	11,4	9,0	8,5	8,0	7,5
Valstybės biudžeto balansas, proc.	2,4	-2,9	-2,0	1,0	-1,0	-1,0	1,0	1,5
Einamosios sąskaitos balansas, proc.	-15,9	-9,2	3,4	3,2	1,0	0,0	1,0	1,0

Makroekonominių tendencijų apibendrinimas

BENDRASIS VIDAUS PRODUKTAS

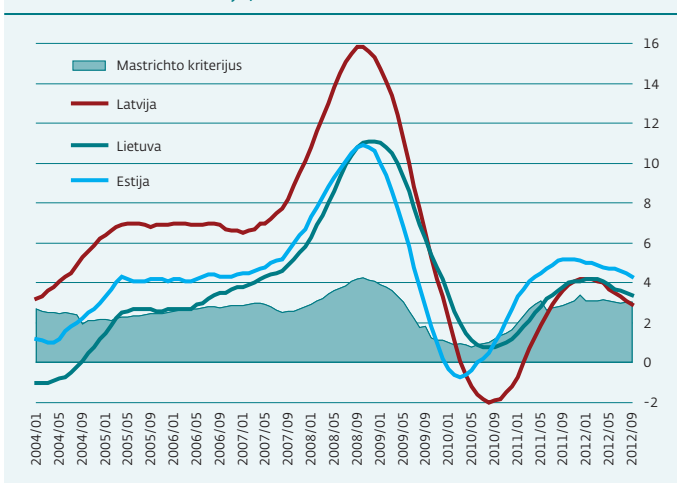
Visų trijų Baltijos šalių ūkių augimas kitąmet sulėtės. **Lietuvai mes prognozuojame 2,0 proc., Latvijai – 2,8 proc., o Estijai – 2,5 proc. BVP plėtrą 2013 m.** Pagrindinė Lietuvos ir mūsų Baltijos kaimynių ūkių raidos sulėtėjimo priežastis bus lėtesnis eksporto augimas, kurio neatsvers vidaus vartojimo didėjimas. Manome, jog realus Lietuvos eksporto augimas kitąmet lėtės iki maždaug 4 proc., lyginant su 7 proc. šiemet. **Jeigu neįtikėtinų pastangų dėka kitąmet būtų įsisavinti 400 milijonų litų, skirtų gyvenamųjų namų renovacijai, tai pridėtų maždaug 0,3 proc. prie mūsų prognozuojamo BVP augimo.** Pastaraisiais metais Lietuvoje, palyginti su Baltijos kaimynėmis, fiksuojamas ženkliai mažesnis materialinių investicijų srautas. **Todėl tikimės investicijų bumo 2014–2015 m., kuris kartu su sparčiau augsiančiu eksportu ir vidaus vartojimu galėtų užtikrinti ir spartesnį ūkio augimą tais metais.**

BENDRASIS VIDAUS PRODUKTAS, METINIS POKYTIS, PROC.

KAINŲ POKYČIAI

VIDUTINĖ METINĖ INFLIACIJA, PROC.

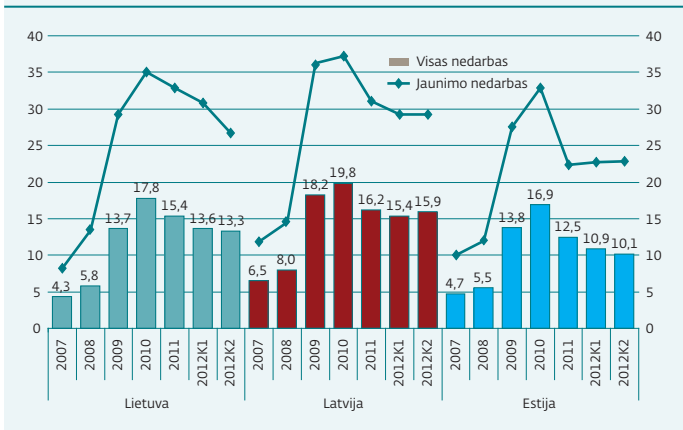

Infliacija kitų metų pabaigoje mažės visose trijose Baltijos valstybėse. Lietuvoje tikimės infliaciją nukrišiant nuo 3,2 proc. šių metų gruodį iki 2,7 proc. 2013 m. pabaigoje. Infliaciją mažins pigesnė nafta. Latvijoje tikimės dar menkesnio – 2,5 proc. – kainų augimo 2013 m. gale, kurį lems aktyvus vyriausybės vaidmuo išlaikant kainų lygio augimą žemiau Maastrichto kriterijaus. **Manome, kad Latvija 2012 m. pabaigoje – 2013 m. pirmoje pusėje vykdys Maastrichto infliacijos kriterijų, o tokiu atveju Latvija 2014 m. sausio 1 d. taptų 18-ąja Euro zonos nare.** Estijoje 2013 m. pabaigoje infliacija išliks aukščiausia tarp Baltijos šalių (3,0 proc.) dėl sparčiausiai kylančių atlyginimų.

NEDARBAS

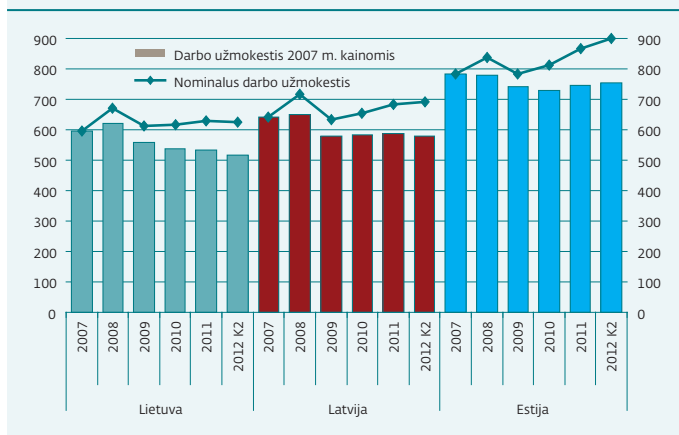
Dėl lėtos ūkio plėtros tikimės menko nedarbo lygio mažėjimo visose trijose Baltijos valstybėse. Lietuvoje laukiame nedirbančių asmenų skaičiaus sumažėjimo nuo maždaug 12 proc. šių metų pabaigoje iki 11 proc. 2013 m. pabaigoje. Tačiau bedarbystės rodiklius kone vienodai gerins tiek naujos darbo vietos, tiek ir dėl emigracijos mažėsianti darbo jėga. Lietuvos ir Latvijos darbo rinkoje grėsmingai kyla struktūrinio nedarbo šmėkla, kai didžioji dalis bedarbių neturi specifinių gebėjimų, kurių reikalauja naujai samdantys darbdaviai, o profesinių žinių įgijimo neskatinama menki profesiniai atlyginimai. Po kelių metų Lietuvoje gali susidaryti situacija, kai nedarbo lygis sustos mažėti ties 10 proc. riba, tačiau bedarbiai beveik neturės galimybių rasti darbo, o darbdaviams kritiškai trūks tam tikrų specialybių darbuotojų. **Teoriškai šią problemą turėtų išspręsti sparčiau didėsiantys darbininkų atlyginimai, kurie skatintų kvalifikuotis, tačiau realybėje gali prireikti ir aktyvesnio valstybės vaidmens sprendžiant struktūrinio nedarbo problemą. Bedarbystę bent laikinai galėtų sumažinti įsibėgėjusi daugiabučių namų renovacija.**

VIDUTINIS NEDARBO LYGIS, PROC.

DARBO UŽMOKESTIS

VIDUTINIS MĖNESINIS BRUTO DARBO UŽMOKESTIS, EURAI

Lietuvoje kitais metais tikimės 4 proc. nominalaus vidutinio atlygio augimo, kuris dar paspartės 2014–2015 m. Darbo našumo augimas Lietuvoje nuo 2009 m. aplenkė nominalių atlyginimų augimą 20 proc. Tai reiškia, kad 2009 m. pasirinkę vidinės devalvacijos kelią, realiai lietuviškų prekių ir paslaugų kainos konkurencingumą nuo tada padidinome penktadaliu. Taigi maži atlyginimai tiek Lietuvoje, tiek ir Latvijoje buvo vienu iš pagrindinių spartaus ūkio atsigavimo šaltinių. Estijoje atlyginimai gerokai augo jau nuo 2011 m. pradžios, o Latvijoje šį rugsėjį vidutinė reali (t. y. atsižvelgus į infliaciją) alga pakilo pirmą kartą nuo 2009 m. **Tad ir Lietuvą neabejotinai pasieks spaudimas didinti atlyginimus.** Tai ypač pasakytina apie trūkstamų specialybių darbuotojus.

1. Lietuva

Pernai Lietuvos BVP palyginamosiomis kainomis padidėjo 5,9 proc. – tai buvo antras rodiklis ES po Estijos (8,3 proc.). Šiame Lietuvos ūkis taip pat pasiekė ganėtinai įspūdingus augimo tempus nepaisant itin sudėtingos situacijos euro zonoje. Per pirmus 9 2012 m. mėnesius, lyginant su atitinkamu ankstesnių metų laikotarpiu, BVP padidėjo 3,5 proc. Metinis augimo tempas buvo smukęs antrąjį ketvirtį (2,2 proc.) dėl remonto naftos perdirbimo gamykloje, tačiau gerokai pakilo trečiąjį ketvirtį (4,4 proc.), o tam daugiausiai įtakos turėjo itin gausus augalininkystės derlius, kuris teigiamai veiks ir paskutinio ketvirčio rodiklius. Nepaisant to, manome, jog jau netrukus Lietuvos ekonomikos plėtra sulėtės dėl sparčiai lėtėjančio pagrindinių mūsų šalies eksporto rinkų augimo.

Traukiantis Lietuvos populiacijai, BVP, tenkantis vienam gyventojui, pastaraisiais metais sparčiai didėja – pernai jis siekė 10,2 tūkst. eurų arba 21 proc. daugiau nei 2010 m. Skaičiuojant perkamosios galios paritetu, mūsų šalyje sukuriama pridėtinė vertė, tenkanti vienam gyventojui, 2011 m. siekė 66 proc. Europos sąjungos vidurkio – net 9 p.p. daugiau nei užpernai. 2004 m. Lietuvai prisijungus prie ES, šis rodiklis siekė 51 proc.

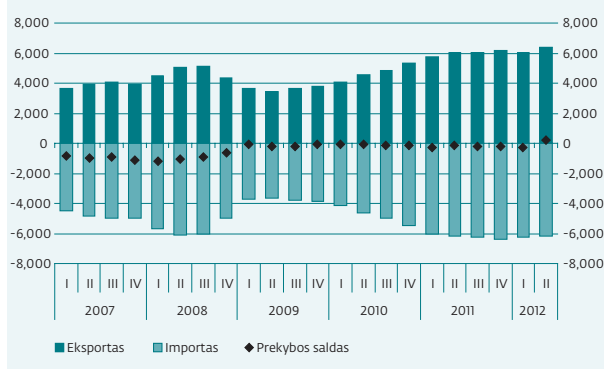
Praėjusiais metais pagrindiniais šalies ekonomikos varikliais buvo apie 60 proc. savo produkcijos eksportuojanti apdirbamoji gamyba, vidaus prekyba bei statybų sektorius. Šios trys šakos sudaro daugiau nei 55 proc. mūsų šalies ūkio, o pernai jos sukūrė kone 90 proc. ekonomikos prieaugio. Tiesa, visose šiose šakose 2012 m. matomas ženklus augimo sulėtėjimas. Be to, pastaruju metu prasčiau sekasi ir dar vienam iš kertinių Lietuvos ekonomikos ramsčių – transporto ir saugojimo sektoriui.

EKSPORTAS – ŠALIES ŪKIO VARIKLIS

Lietuvos prekių ir paslaugų eksportas, skaičiuojant palyginamosiomis kainomis, 2011 m. paaugo 14,1 proc., o per pirmąjį šių metų pusmetį – 5,3 proc. (žr. 1.1 diagramą). Sausio–birželio laikotarpiu vienam gyventojui kas mėnesį vidutiniškai teko 567 eurai prekių eksporto ir 117 eurų paslaugų eksporto. Pagal šiuos rodiklius ES užimame atitinkamai 18 ir 21 vietas. Nors paslaugų eksportas mūsų šalyje išvystytas sąlyginai prasčiau, metinis jo prieaugis pirmąjį 2012 m. pusmetį buvo vienas sparčiausių ES. Nepaisant ir toliau augančio eksporto, Lietuvos prekybos balansas tiek pernai, tiek šiame išliko neigiamas. Tiesa, lyginant su 2007 m., prekybos deficitas yra sumažėjęs kelis kartus ir yra ganėtinai nedidelis, o prekybos balansas išlieka neigiamas, nes šaltuoju sezonu esame priversti importuoti mineralinį kurą.

Jau kurį laiką svarbiausiu Lietuvos prekybos partneriu yra ES – per pirmuosius 8 šių metų mėnesius jai teko 61 proc. eksporto ir 56 proc. importo – lyginant su praėjusiais metais, šie rodikliai beveik nepakito. Kita vertus, į NVS šalis keliaujančio eksporto dalis padidėjo kone 2 p.p. iki beveik 30 proc., nors importo lyginamasis svoris nekinta jau kurį laiką – 36 proc. Didžiausiu mūsų šalies prekybos partneriu išlieka Rusija. Eksportas į šią šalį, skaičiuojant be mineralinio kuro (MK), pernai išaugo 35 proc., o šiame – maždaug penktadaliu. Rusijos lyginamasis svoris eksporto struktūroje 2012 m. pasiekė beveik 25 proc. Tiesa, tik nedidelė dalis eksporto, tenkančio Rusijai, yra pagaminta Lietuvoje, daugiausiai jai tenka reeksporto. Lietuvos eksportas į ES šalis pernai augo kukliau, penktadaliu, o eksporto dalis (skaičiuojant be MK), tenkanti ES, šiame siekė 55 proc., nors dar 2009 m. buvo 62 proc. Manome, jog artimiausiais metais Europos Sąjungos ekonomikos augimas bus itin menkas (kitąmet, greičiausiai, nebus išvengta recesijos), o pardavimai šiame regione geriausiu atveju kukliai augs – dėl to ES svarba užsienio prekybos struktūroje ir toliau mažės. Šiuo metu stambiausia Lietuvos prekybos partnerė (skaičiuojant be MK) tarp visų ES valstybių yra Vokietija – jai šiame teko 10 proc. eksporto (16 proc. lietuviškos kilmės eksporto). Po jos rikiuojasi Latvija (9,6 proc.), Lenkija (5 proc.), Švedija (4,4 proc.). Nors mūsų šalies eksporto diversifikacija yra nebloga, siekiant užsitikrinti stabilesnį ir tvaresnį augimą, reikėtų rasti būdų pasiekti sparčiausiai augančias užsienio rinkas: Pietryčių Azijos, Lotynų Amerikos valstybes ir t.t. Tam reikia didesnių vyriausybės pastangų kuriant ir įgyvendinant užsienio prekybos strategijas bei gausesnių tiesioginių užsienio investicijų (TUI).

1.1 diagrama
LIETUVOS UŽSIENIO PREKYBA TO METO KAINOMIS, MLN. EURŲ

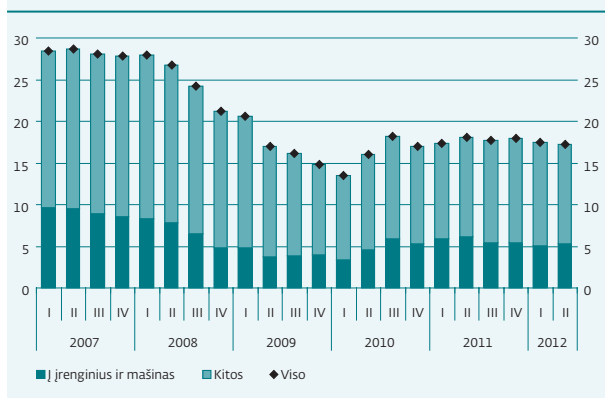

INVESTICIJŲ STOKA KELIA GRĖSMĘ TVARIAM ŪKIO AUGIMUI

Lietuvos ekonomikai itin stinga materialinių investicijų. Išlaidų pagrindinio kapitalo formavimui santykis su BVP šiemet tesiekia 15,5 proc. – kone dvigubai mažiau nei 2007 m. (28,1 proc.) ir netgi mažiau nei pernai (17,8 proc.) (žr. 1.2 diagramą). Pesimistiškai nuteikia ir tai, kad produktyvių investicijų (t.y. investicijų į transporto priemones ir įrenginius) santykis su ūkiu pridėtine verte pirmąjį šių metų pusmetį tesiekė 5 proc. Tai gerokai prastesnis rodiklis nei Estijoje (10,7 proc.), Latvijoje (12,1 proc.) ar ES vidurkis (6,3 proc.). Panašaus lygio našių investicijų srautas laikosi jau kurį laiką, ir kol kas sunku įžvelgti gerėjimo ženklų.

Tiesioginių užsienio investicijų dinamika pernai pastebimai pasitaisė. Investicijų Lietuvoje srautas siekė beveik 3,6 mlrd. Lt – apie 60 proc. daugiau nei 2010 m., panašus buvo ir TUI balansas. Tačiau pirmąjį šių metų pusmetį grynyjų TUI srautas buvo neigiamas. Be to, pritraukiama mažokai investicijų į akcinį kapitalą – pernai 603 mln., šiemet – 262 mln. Pagal santykinius rodiklius dar vis ženkliai atsiliekame nuo kaimynių. Lietuvoje vienam gyventojui antrąjį 2012 m. ketvirtį teko 3,7 tūkst. eurų sukauptų TUI, Latvijoje – 4,7 tūkst., Estijoje – 10,2 tūkst.

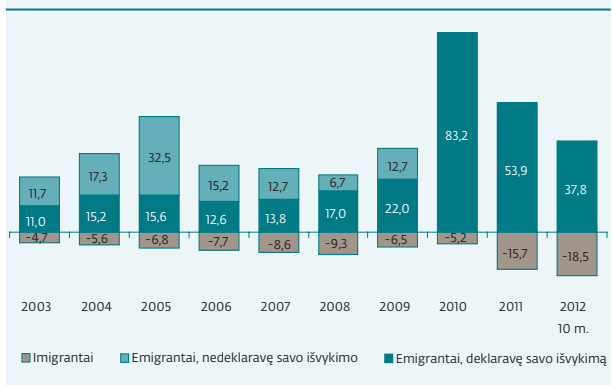
1.2 diagrama
MATERIALINĖS INVESTICIJOS LIETUVOJE TO METO KAINOMIS, BVP PROC.

DARBO RINKOS ATSIGAVIMAS IR TOLIAU IŠLIKS LĖTAS

Bedarbių skaičius, kuris krizės įkarštyje buvo pasiekęs kone 300 tūkst., krenta jau pusantrų metų. Antrąjį šių metų ketvirtį jis siekė 223 tūkst. ir buvo 16 proc. mažesnis nei prieš metus. Nedarbo lygis nukrito iki 13,3 proc. – tai geriausias rodiklis per 3 metus. Jaunimo nedarbas per metus nukrito daugiau nei 8 p.p. iki 25 proc. – visgi tai dar pastebimai daugiau už ES vidurkį (21 proc.). Nors nedarbo lygis krenta, užimtumas auga ne taip sparčiai kaip norėtųsi. Užimtųjų skaičius, pernai išaugęs 2 proc., pirmąjį šių metų pusmetį padidėjo vos 1,6 proc. ir antrąjį ketvirtį siekė 1,4 mln. Taigi nedarbas mažėja ne tik dėl naujai sukurtų darbo vietų, bet ir dėl neatlėgstančios emigracijos: per pirmus 10 šių metų mėnesius iš Lietuvos išvyko 19 tūkst. daugiau žmonių nei atvyko. Tiesa, šiemet emigrantų skaičius mažesnis nei pernai, o imigrantų – didesnis (žr. 1.3 diagramą).

1.3 diagrama
LIETUVOS MIGRACIJOS RODIKLIAI, TŪKST.

Atlyginimų augimas Lietuvoje ir toliau išlieka lėčiausias tarp Baltijos šalių. Nominalus mėnesinis neto darbo užmokestis pernai pakilo 2,4 proc., pirmąjį šių metų pusmetį – dar 2 proc. ir pasiekė 1673 Lt. (484 eurų). Tačiau kainoms augant sparčiau nei algoms, realiosios gyventojų pajamos pernai sumenko 1,6 proc., o 2012 m. – dar 0,7 proc. Šiuo metu jos yra kiek žemesnės nei buvo 2007 m. pradžioje.

Visgi realiosios gyventojų pajamos šių metų antrąjį pusmetį turėtų pagaliau pradėti augti, mat laukiamas lėtesnis kainų kilimas. Vidutinė metinė infliacija pernai siekė 4,1 proc., o šių metų rugsėjį buvo 3,4 proc. Šiemet, kaip ir pernai, labiausiai brango šildymo energija ir dujos, o pastaruosiu metu ženkliai padidėjo ir būstų nuomos kaina. Visgi 2012 m. gerokai sumenko maisto kainų kilimo tempas.

Sąlygas atlyginimams didėti sudaro ir neblogi bendrovių finansiniai rezultatai: šiemet toliau auga įmonių pajamos, jų uždirbamas pelnas. Be to, aukštesnės darbuotojų pajamos kol kas nekelia grėsmės mūsų šalies konkurencingumui, mat darbo našumas jau trečius metus iš eilės auga sparčiau už atlyginimus. Pernai jis padidėjo 6,8 proc., o pirmąjį šių metų pusę – 5,1 proc.

TRUMPALAIKĖ VALSTYBĖS FINANSŲ KONSOLIDACIJA PASIEKTA – METAS PRADĖTI GALVOTI APIE ILGALAIKIUS DISBALANSUS

Lietuvos valstybės biudžeto deficitas pernai sumenko iki 5,5 proc. nuo BVP. Nors tai buvo vienas iš prastesnių rodiklių ES, tačiau turint omeny 2009 m. išgyventos krizės mastą bei labai aukštą nedarbo lygį, dėl kurio Sodros pajamų ir išlaidų balansas buvo itin nepalankus, tai galima vertinti kaip neblogą rezultatą. Pagal biudžeto konsolidavimo pastangas (pernai deficitas sumenko 1,7 p.p.) Lietuva buvo tarp ES vidutinių, o gerėjantį biudžeto balansą didžiaja dalimi lėmė agresyvus išlaidų karpymas. Valstybės išlaidų santykis su BVP, 2009 m. siekęs 43,7 proc., pernai nukrito iki 37,4 proc. Žinoma, tokiam pagerėjimui įtakos turėjo ir pastebimai ūgtelėjęs šalies ūkis. Tarp visų ES narių, Lietuvos valdžia vaidina kone mažiausią vaidmenį ekonomikoje – kuklesnis išlaidų ir BVP santykis buvo tik Bulgarijoje, o ES vidurkis – 49 proc. Lietuvos biudžeto įplaukos yra mažiausios ES – pajamų santykis su BVP pernai tesiekė 31,9 proc. ir buvo žemiausias tarp visų sąjungos šalių.

Atitinkamas Latvijos rodiklis siekė 35 proc., Estijos – 39,4 proc., o ES vidurkis buvo 44,7 proc.

Lietuva gali džiaugtis sąlyginai nedidele valstybės skola, kuri praėjusiais metais tesiekė 38,5 proc. BVP. Palyginimui, ES vidurkis – 82,5 proc. Lyginant su prieškriziniu lygiu, mūsų valstybės viešoji skola padidėjo 23 p.p. ES mastu tai buvo vidutinis rezultatas, tad negalima teigti, jog Lietuvos padėtis išskirtinai pablogėjo. Be to, Lietuva pastaruoju metu sėkmingai susigrąžino kapitalo rinkų pasitikėjimą. Apsidraudimo nuo Lietuvos vyriausybės nemokumo sandorių (CDS) kaina palaipsniui mažėjo nuo praėjusių metų liepos nepaisant tuo metu blogėjusios padėties ES ir pastaruoju metu buvo žemiausio lygio nuo 2007 m. pavasario. Gegužės mėnesį Lietuvos vyriausybė išplatino 10 metų 1,5 mlrd. JAV dolerių obligacijų emisiją, kurios pajamingumas šiuo metu tesiekia 3,5 proc. Šiomet skolos lygis turėtų pakilti virš 40 proc. BVP, tačiau vyriausybei ir toliau vykdant viešųjų finansų konsolidaciją, jis netrukus stabilizuosis ir 2013 m. turėtų siekti apie 41 proc. Visgi vis opesnė problema bus Sodros biudžeto deficitas, darysiantis neigiamą poveikį valstybės finansams. Mažėjant gyventojų skaičiui, lėtai didė-

jant užimtumui, dabartinio modelio pensijų sistema neturi ateities. Būtina pensijų reforma, labiau susiejanti dirbančiojo įmokas su pajamomis senatvėje.

Lietuvos ūkis kol kas buvo išskirtinai atsparus euro zonos skolų krizei: eksportas augo, nepaisant prasidėjusio ES ekonomikos nuosmukio. Tai lėmė palanki mūsų eksporto geografija bei gamintojų kainos konkurencingumas. Deja, šiuo metu yra iškilusi rimta grėsmė abiem sėkmę lėmusiems komponentams. Lėtėja augimas pagrindinėse mūsų šalies eksporto rinkose: Rusijoje, Latvijoje, Estijoje, Lenkijoje, nuosmukio gali neišvengti Vokietija. Be to, mažas investicijų lygis verčia abejoti mūsų įmonių konkurencingumo tvarumu ilguoju laikotarpiu. Lėtėjant eksporto augimui gerokai nuosaikesnis bus ir vidaus rinkos atsigavimas, lėčiau kris nedarbas. Rekordinio grūdininkystės derliaus sukurtas pagyvėjimas tėra laikinas reiškinys, ir jau šių metų pabaigoje galime išsvysti ūkio augimo sulėtėjimą. Manome, jog dėl sudėtingos užsienio aplinkos bei lėtesnio vidaus vartojimo augimo mūsų šalies BVP kitąmet augs 2 proc., t. y. lėtesniu tempu nei šiemet.

2. Latvija

2012 m. artėjant prie pabaigos, Latvijos makroekonominiai rodikliai yra geresni nei buvo galima įsivaizduoti pačiame 2009 m. recesijos įkarštyje. Ekonominis augimas, 2011 ir 2012 m. siekęs apie 5 proc., šiuo metu yra sparčiausias Europoje. Šį rodiklį nulėmė keletas veiksnių – žymus eksporto, investicijų ir vartojimo augimas. Nors infliacijos lygis žemas, ne viskas yra taip, kaip norėtųsi: nedarbas vis dar vienas didžiausių Europoje, o dirbančiųjų pajamos išlieka vienomis mažiausių ES.

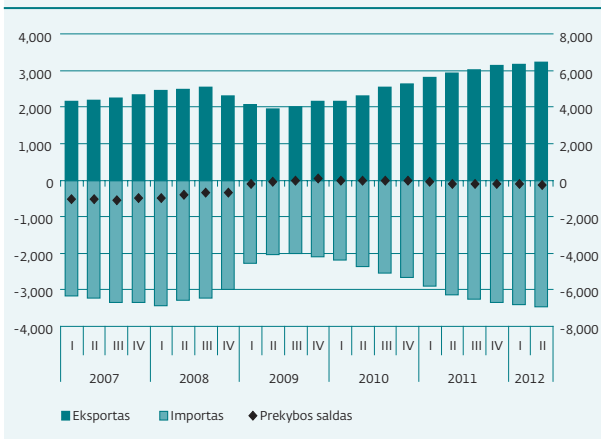
Per 2012 m. pirmąjį ir antrąjį ketvirčius ekonomikos augimas, kuris šiek tiek sulėtėjo antrą 2011 m. pusmetį, įgavo pagreitį. Netikėtai paspartėjus mažmeninės prekybos augimui liepos ir rugpjūčio mėnesiais bei prekių eksportui padidėjus keliasdešimčia procentų (nominalia išraiška), ūkis per 2012 m. trečią ketvirtį paaugo 5,4 proc., lyginant su tuo pačiu praėjusiu metų laikotarpiu.

EKSPORTAS AUGA NEPAISANT SUSILPNĖJUSIŲ UŽSIENIO RINKŲ

Eksportui teko lemiamas vaidmuo užtikrinant ūkio atsigavimą po 2009 m. nuosmukio. Realusis prekių ir paslaugų eksportas, 2009 m. pirmą ketvirtį pasiekęs dugną, 2012 m. antrą ketvirtį buvo jau 33,2 proc. didesnis. Nors metinis eksporto augimo tempas smuktelėjo nuo 17,2 proc. 2010 m. trečią ketvirtį iki vos 3,8 proc. 2012 m. antrą ketvirtį, naujaisi duomenys rodo, kad plėtra vėl paspartėjo (žr. 2.1 diagramą).

Atidžiau pažvelgus į eksporto struktūrą matyti, kad plėtra buvo ne tik sparti, bet ir subalansuota. Per pirmą 2012 m. pusmetį 72,5 proc. viso eksporto sudarė prekių eksportas. Didžiausias eksportuotojas buvo apdirbamoji gamyba, kurios eksporto apimtys netgi viršijo prieš krizę pasiektas aukštumas. Tapusios didžiausiu ūkio sektoriumi 2011 m., ilgalaikę plėtrą tęsė metalo apdirbimo pramonė ir mašinų pramonė. Jų augimas buvo spartesnis nei ankstesnių lyderių – medienos pramonės ir maisto pramonės, pasiekusių daug kuklesnius rezultatus. Nemažai prie eksporto augimo prisidėjo chemijos, farmacijos ir lengvosios pramonės šakos. Pagrindinės Latvijos prekybos partnerės yra kitos Baltijos valstybės, Rusija, Vokietija, Lenkija ir Skandinavijos valstybės. Paslaugų eksporto struktūroje tranzitiniai kroviniai (kurie 2012 m. pirmą pusmetį sudarė 54,0 proc. viso paslaugų eksporto) pasiekė rekordinę aukštumą, ir prognozuojama, kad jų apimtys 2012 m. viršys 60 mln. tonų.

2.1 diagrama
LATVIJOS UŽSIENIO PREKYBA TO METO KAINOMIS, MLN. EURŲ

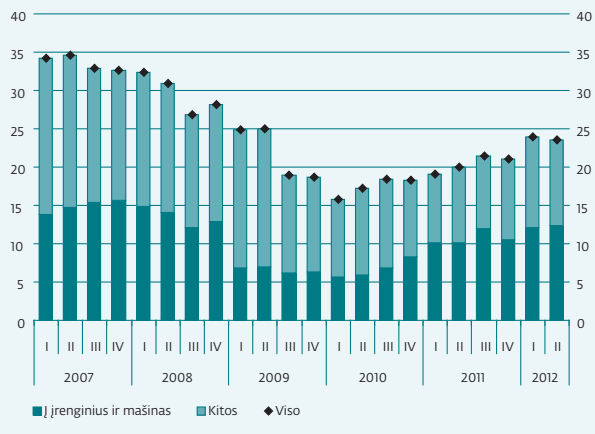

VIDAUS PAKLAUSĄ AUGINO ATSIGAUNANTIS SKOLINIMAS INVESTICIJOMS

Išlaidos bendrojo pagrindinio kapitalo formavimui tapo sparčiausiai augančia komponente BVP struktūroje, o tai rodo atsigauančias investicijas. Nuo 2011 m. pirmo ketvirčio jų metinis prieaugis sudarė daugiau nei 20 proc. (žr. 2.2 diagramą). Prie šio pakilimo prisidėjo tiek privataus sektoriaus investicijos į gamybą, tiek viešojo sektoriaus investicijos į infrastruktūros plėtrą. Vartojimas atsigaua lėčiau, tačiau nuosekliai – per 2012 m. antrą ketvirtį metinis augimas pasiekė 7,2 proc. (didžiausias rodiklis nuo 2007 m.).

Besikeičiančios tendencijos finansų sektoriuje sudarė palankias sąlygas investicijų ir vartojimo augimui. Panašu, kad bankai vėl pradėjo įmonėms skolinti lėšas, kurių srautas po 2009 m. finansų krizės buvo išdžiūvęs, nes nuo birželio mėnesio auga paskolų ne finansų institucijoms portfelis. Bendra paskolų gyventojams suma sumažėjo nuo 16 625 mln. latų 2008 m. spalio mėn. iki 11 840 mln. latų 2012 m. gegužės mėn., tačiau rugsėjį jau siekė 12 098 mln. latų. Tikėtina, kad paskolų portfelio augimas prasidėjo jau anksčiau, nes statistiniai duomenys atspindi nurašymus dėl neveiksnių paskolų. Tačiau privatūs namų ūkiai vis dar nėra linkę skolintis dėl labai aukšto rizikos lygio, neaiškios nekilnojamojo turto kainų ateities ir nedidelio darbo užmokesčio.

2.2 diagrama
MATERIALINĖS INVESTICIJOS LATVIJOJE TO METO KAINOMIS, BVP PROC.

DARBO RINKA ATSIGAUNA, REALUSIS DARBO UŽMOKESTIS – NE

Oficialus nedarbas išlieka aukštas, jis rugsėjo mėnesį sudarė 11,0 proc. Tačiau šiuo metu vyksta karštos diskusijos, ar šie duomenys atspindi realią padėtį. Daugėja įmonių pranešimų, kad joms nepavyksta rasti darbuotojų, o tai rodo, kad struktūrinio nedarbo problemą kuria keletas veiksnių – skirtinga darbdavių ir darbuotojų geografija, gebėjimų neatitikimas, taip pat skirtingas supratimas, koks yra „teisingas“ atlygis tam tikrose profesijose.

Kol kas darbo užmokesčio augimas buvo itin kuklus. Metinis realiojo darbo užmokesčio augimas tik 2012 m. antrą ketvirtį perkopė 1 proc. Tad didžioji dalis naudos dėl atsigauančios ekonomikos teko darbdaviams ir tiems, kuriems pavyko susirasti darbą. Darbo užmokesčio ir BVP santykis toliau mažėjo, nes darbdaviai ir toliau išlaiko stipresnes derybines pozicijas darbo rinkoje. Šis santykis, šiuo metu lygus 40 proc., prieš metus sudarė 42 proc., o 2008 m. viršijo net 50 proc.

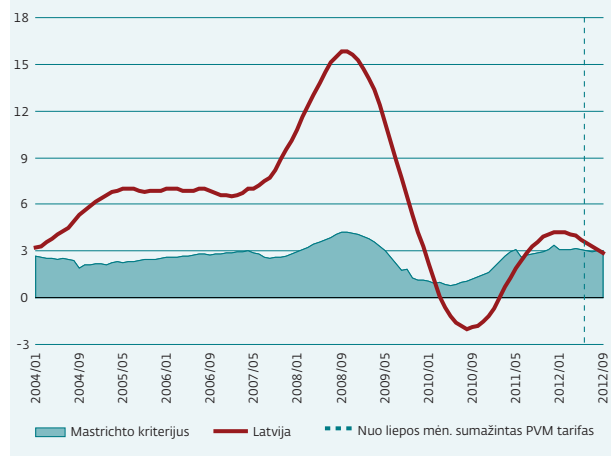
PVM tarifo sumažinimas vienu procentiniu punktu nuo 2012 m. liepos 1 d. prisidėjo prie metinės infliacijos mažėjimo, kuri rugsėjį nesiekė 2 proc. (žr. 2.3 diagramą). Kita vertus, plataus vartojimo prekių kainų mažėjimas bei vis dar didelis darbo rinkos vangumas taip pat prisidėjo prie mažesnės infliacijos.

FISKALINIS KONSOLIDAVIMAS DAVĖ APČIUOPIAMŲ REZULTATŲ

Vienas svarbiausių pasiekimų yra valdžios sektoriaus biudžeto deficito sumažinimas 398,8 mln. latų, arba 3,6 proc. punktais BVP, per devynerius šių metų mėnesius lyginant su tuo pačiu 2011 m. laikotarpiu. Rugsėjo mėnesį, nepaisant papildomų išlaidų didinimo priemonių, biudžeto perteklius toliau augo. Nors ketvirtą ketvirtį biudžeto balansas bus deficitinis dėl sezoniškai padidėjusių išlaidų, tikėtina, kad jo rodiklis bus apie 1 proc. BVP, o ne 1,9 proc., kaip buvo prognozuojama. 2013 m. Latvijoje bus įgyvendinama ūkio augimui palankiausia fiskalinė politika visoje ES, tad tikimasi, kad valdžios sektoriaus deficitas sudarys 1,4 proc. BVP.

Nors atsargios prognozės jau ne kartą nepasitvirtino, recesijos gilėjimo euro zonoje rizika išlieka labai didelė, tad tikėtina, jog Latvijos ūkio augimas gali labai sulėtėti 2013 m. Esminis klausimas vertinant artimiausios ateities perspektyvas yra ūkio gebėjimas išlaikyti augimo pagreitį nepaisant nepalankios padėties užsienio rinkose. Didžioji dalis darbingo amžiaus žmonių dirba į vidaus vartojimą orientuotuose ūkio sektoriuose, tad dauguma gyventojų eksporto plėtros sulėtėjimo nepajaus, nebent eksportas augs lėtai ilgą laiką.

2.3 diagrama
VIDUTINĖ METINĖ INFLIACIJA LATVIJOJE IR MASTRICHTO KRITERIJUS, PROC.

3. Estija

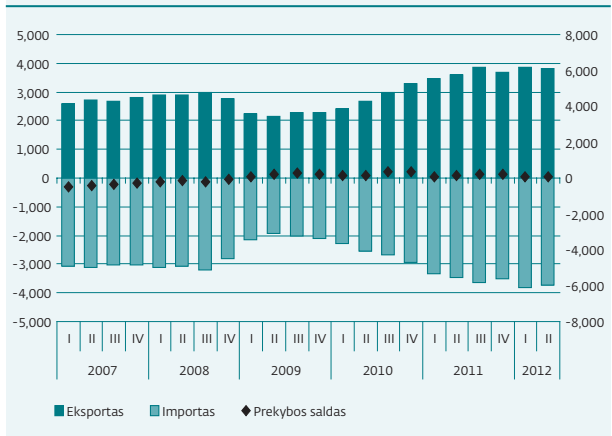
Pernai Estijos BVP padidėjo 8,3 proc. – daugiausiai visoje ES. O per pirmuosius 9 šių metų mėnesius šalies ekonomika ūgtelėjo 3 proc. – tai vėlgis vienas geriausių rodiklių ES. Ypač sparčiai šiemet augo investicinės išlaidos, ženkliai padidėjo ir eksporto apimtys. Nominalusis šalies BVP pernai siekė kone 16 mlrd. eurų ir tik nežymiai atsiliko nuo prieškrizinio lygio, o šiųmetis rodiklis jį jau viršys. Estijos BVP vienam gyventojui pagal perkamosios galios paritetą pernai sudarė 67 proc. ES vidurkio, taigi atotrūkis nuo įstojimo į ES 2004 metais ženkliai sumažėjo – tuomet tas pats rodiklis buvo 57 proc. ES vidurkio.

EKSPORTAS IŠLIEKA EKONOMIKOS VARIKLIU, TAČIAU JAUČIAMAS SULĖTĖJIMAS

Mažą ir atvirą Estijos ekonomiką jau kurį laiką į priekį traukia eksportas. Šalies prekių eksportas per pirmuosius 8 šių metų mėnesius, lyginant su atitinkamu ankstesnių metų laikotarpiu, padidėjo 4,7 proc. – gerokai mažiau nei pernai pasiektas 37,5 proc. šuolis. Ženklią sulėtėjimą daugiausiai lėmė smukęs elektronikos prekių eksportas į Švediją bei JAV. Tuo pačiu sumažėjo ir šių šalių svoris eksporto struktūroje. Kita vertus, šiemet sparčiai augo pardavimai Rusijoje, padidėję net ketvirtadaliu. Ženkliai kilo ir eksportas į Lietuvą bei Latviją. Stambiausios Estijos prekių eksporto rinkos šiemet buvo Švedija (15,9 proc. viso eksporto), Suomija (14,9 proc.), Rusija (11,8 proc.), Latvija (8,2 proc.) ir Lietuva (5,3 proc.). Kuriant platesnę eksporto portfelio diversifikaciją ir skverbiantis į egzotiškesnes valstybes, Estijai pastaruoju metu sekėsi nevienareikšmiškai: šiemet ženkliai augo pardavimai Turkijoje, Meksikoje, Singapūre, Pietų Korėjoje, tačiau krito eksportas į Kiniją ir Nigeriją.

Estija vis dar yra atsiplėšusi nuo kaimynių pagal santykinius rodiklius. Paslaugų eksportas, tenkantis vienam gyventojui, pernai buvo 3 tūkst. eurų – gerokai daugiau nei Lietuvoje (1,6 tūkst. eurų) ar Latvijoje (1,2 tūkst. eurų). Kone 40 proc. Estijos paslaugų eksporto tenka transporto sektoriui. Tačiau Estija gerokai daugiau nei kaimynės eksportuoja ir kelionių, ryšių, statybos bei verslo paslaugų. Nenuostabu, kad Estija gali džiaugtis teigiamu paslaugų prekybos balansu – pernai perteklius siekė 7,8 proc. nuo BVP, o pirmąjį šių metų pusmetį pakilo iki 8 proc. Teigiamas paslaugų prekybos balansas padeda atsverti vis dar neigiamą prekių balansą, todėl bendras prekybos balansas jau ketvirtus metus iš eilės yra teigiamas (žr. 3.1 diagramą). Kurį laiką Estija galėjo džiaugtis ir pertekliniu einamosios sąskaitos balansu, tačiau pastaraisiais metais jis

3.1 diagrama
ESTIJOS UŽSIENIO PREKYBA TO METO KAINOMIS, MLN. EURŲ

yra neigiamas – daugiausiai dėl pajamų, kurias į savo šalį susigrąžina užsienio investuotojai.

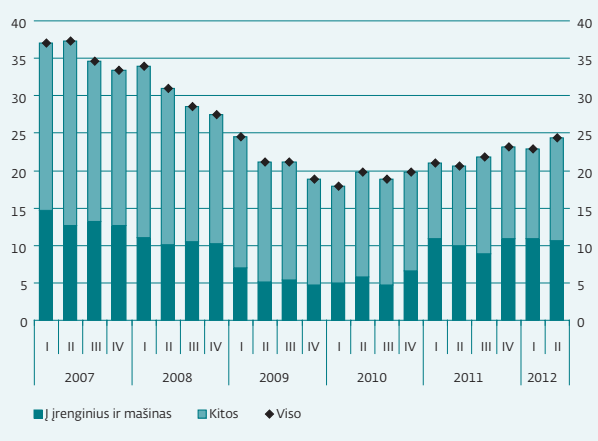
NAMŲ ŪKIŲ IŠLAIDAVIMŲ PRISTABDĖ NIŪRIOS NAUJIENOS IŠ ES

Pernai namų ūkių vartojimo apimtys Estijoje padidėjo 3,5 proc. palyginamosiomis kainomis, o šiemet per pirmuosius 6 mėnesius, lyginant su atitinkamu ankstesnių metų laikotarpiu, ūgtelėjo 3 proc. Augimą lėmė palaiptis didėjantis užimtumas, sumenkusi gyventojų taupymo norma bei sparčiau už infliaciją augęs nominalus darbo užmokesčio didėjimas sudaręs sąlygas realių pajamų didėjimui. Be to, balandžio mėnesį 4,4 proc. padidėjo valstybės mokamos pensijos. Visgi nuo smailės, pasiektos 2007–2008 m., gyventojų vartojimo apimtys vis dar atsilieka apie 15 proc. Spartesnę vartojimo atsivertimą riboja ganėtinai pesimistiškos namų ūkių nuotaikos – vartotojų sentimentų indeksas ėmė ženkliai prastėti praėjusių metų viduryje. Nors nuo 2012 m. pradžios indeksas gerokai atsivertė, rodikliai yra vis dar prastesni nei buvo prieš metus. Toliau mažėjantis nedarbas, nors ir lėčiau nei iki šiol augantys atlyginimai bei besitaisančios nuotaikos sudarė sąlygas tolesniam gyventojų vartojimo išlaidų atsivertimui.

VALSTYBINIŲ INVESTICIJŲ BUMAS KITŲMET BAIGSIS

Investicijų į pagrindinį kapitalą apimtys Estijoje dar vis daugiau nei trečdaliu atsilieka nuo prieškrizinio lygio. Visgi investicijų dinamika pastaruoju metu yra itin įspūdinga – pernai materia-

3.2 diagrama
MATERIALINĖS INVESTICIJOS ESTIJOJE TO METO KAINOMIS, BVP PROC.

linių investicijų apimtys padidėjo 25,7 proc., šiemet – 23,2 proc. (žr. 3.2 diagramą). Pagal produktyvių investicijų (t. y. investicijų į transporto priemones bei įrenginius) apimtis Estija ir vėl buvo tarp lyderių Europoje. Jos produktyvių investicijų ir BVP santykis šių metų pirmąjį pusmetį siekė 10,7 proc. ir gerokai lenkė ES vidurkį (6,3 proc.).

Postūmį investicijoms suteikė tvirtesnė kompanijų finansinė padėtis. Įmonių rodikliai gan sparčiai gerėjo ir 2011 m., ir pirmąją šių metų pusę: padidėjo pardavimai, išaugo pelnas. Be to, pastaruoju metu bendrovės ėmė aktyviau ieškoti finansavimo išorėje – 3,5 metų trukę bankinių paskolų privačiam sektoriui portfelis praėjusių metų pavasarį pagaliau ėmė augti. Tiesa, kiek neramina privataus sektoriaus įsiskolinimo lygis, siekiantis kone 80 proc. nuo BVP, o tai yra gerokai daugiau nei Lietuvoje ar Latvijoje. Visgi lyginant su Vakarų Europos valstybėmis tai nėra aukštas rodiklis, ir skolų mažinimo pavojaus artimiausiu metu jis nekels, juolab kad privatus sektorius yra nusiteikęs optimistiškai ir nevengia skolintis.

Šiemet ypač sparčiai auga valstybinės investicijos, daugiausiai skirtos energijos naudojimo efektyvumui didinti ir finansuojamos iš taršos leidimų pardavimų. Deja, toks vienkartinis veiksmų nulemtas viešųjų investicijų bumai tampa laikinas, ir jau kitąmet galima tikėtis tokių investicijų sumažėjimo.

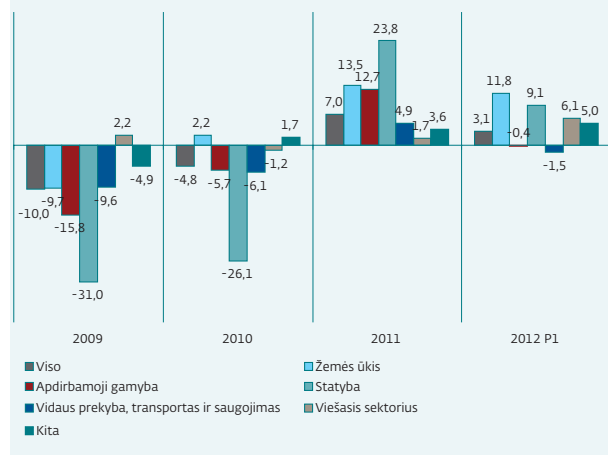
Estija yra neginčijama Baltijos šalių lyderė tiesioginių užsienio investicijų (TUI) varžybose. Šalyje vienam gyventojui šių metų viduryje teko 10,2 tūkst. eurų sukauptų TUI, Lietuvoje atitinkamas rodiklis tebuvo 3,7 tūkst., Latvijoje – 4,7 tūkst. Tiesa, pastaruoju metu Estijos TUI dinamika buvo prastoka. Praėjusių metų TUI srautus iškreipė vienas itin stambus sandoris, o skaičiuojant be jo, investicinių srautų į šalį sumažėjo 35 proc. Visgi šiemet pastebimas akivaizdus pagyvėjimas, ir investiciniai srautai beveik pasiekė buvusį lygį.

DARBO RINKA ATSIGAUNA, ATLYGINIMAI AUGA SPARČIAU UŽ KAINAS

Krizės metu nedarbas Estijoje pakilo nuo 3,9 proc. 2008 m. pradžioje iki 18,9 proc. 2010 m. pirmąjį ketvirtį. Tačiau nuo to laiko jis palaipsniui mažėjo. Pernai vidutinis nedarbo lygis Estijoje siekė 12,4 proc. ir buvo pastebimai mažesnis nei

Lietuvoje (15,4 proc.) ar Latvijoje (16,3 proc.). Naujausi statistiniai duomenys rodo nedarbo lygį trečiąjį šių metų ketvirtį Estijoje nukritus žemiau 10 proc. lygio. Nors nedarbo lygis dar ganėtinai aukštas, didelis yra ir laisvų darbo vietų skaičius – tai rodo atsirandančią struktūrinio nedarbo problemą. Užimtumas Estijoje auga sparčiausiai tarp Baltijos šalių. Pirmąjį šių metų pusmetį, lyginant su atitinkamu ankstesnių metų laikotarpiu, dirbančiųjų skaičius padidėjo 3,7 proc. (žr. 3.3 diagramą). Lietuvoje tuo pačiu laikotarpiu jis pakilo 1,6 proc., Latvijoje – 2,4 proc. Estijoje sparčiausiai darbuotojų didėja viešajame sektoriuje. Vidutinis darbo užmokestis Estijoje pernai ir toliau didėjo pakildamas 5,8 proc. iki 691 eurų (neto). Per pirmąjį šių metų pusmetį jis dar paaugo 4,5 proc. Darbo našumas savo ruožtu padidėjo 4,1 proc. pernai ir 3,4 proc. per pirmąjį šių metų pusmetį – taigi šalies darbo jėgos konkurencingumas kainos atžvilgiu nebeauga. Nominalus atlyginimų kilimas pernai metų viduryje aplenkė infliaciją, tad realus darbo užmokestis po kelių metų pertraukos vėl ėmė augti. Pernai jis padidėjo 0,2 proc., pirmąją šių metų pusę – 1,4 proc.

3.3 diagrama
UŽIMTUMAS ESTIJOJE PAGAL ŪKIO SEKTORIUS, METINIS POKYTIS, PROC.

Estiją tebekamuoja aukšta infliacija. Pernai vidutinė metinė infliacija šalyje siekė 5,1 proc. ir buvo ne tik didžiausia tarp Baltijos šalių bet ir viena aukščiausių ES. Šių metų rugsėjį ji siekė 4,3 proc. Pastaruoju metu itin sparčiai brango būsto nuoma, automobilių kuras, šildymo energija, viešbučių ir restoranų paslaugos. Tiesa, lyginant su praėjusiais metais gerokai prislopo maisto prekių kainų kilimas. Kitąmet infliacija Estijoje tebeturėtų viršyti 3 proc., ją į viršų stums ir sausio 1 d. baigiama elektros skirstymo sistemos reforma, dėl kurios brangs elektros energija, augantys atlyginimai bei kylantys akcizai. Kita vertus, artimiausiais metais infliacijos nebeturėtų kelti brangstančios žaliavos, be to, Taline neseniai įvestas nemokamas viešasis transportas.

VIEŠIEJI FINANSAI IR TOLIAU IŠLIEKA ITIN TVIRTAI

Pastaraisiais metais Estijai didinant viešojo sektoriaus efektyvumą, ėmė ženkliai mažėti vyriausybės vaidmuo ekonomikoje. 2009 m. valdžios išlaidų ir BVP santykis siekė 43,5 proc., o pernai jau tik 39 proc. ir buvo pastebimai mažesnis už ES

vidurkj (44,7 proc.). Be to, šalies biudžeto balansas buvo perteklinis (1,2 proc. nuo BVP) jau antrus metus iš eilės – tam daugiausiai įtakos turėjo sparčiai augęs užimtumas, pajamos, gautos pardavus taršos leidimus ir pavėluotai vykdomi su jomis susiję investiciniai projektai. Šiomet Estijos biudžeto balansas bus neigiamas, o biudžeto deficitas sieks apie 1 proc. Tai lems sugrąžintos biudžeto perlaidos į II pakopos pensijų fondus bei pensijų kėlimas. O kitąmet neigiamą įtaką biudžeto balansui darys tebetęsiami vienkartiniai investiciniai projektai bei planuojami didinti atlyginimai viešajame sektoriuje, tad deficitas 2013 m. turėtų siekti apie 1 proc. Estijos valstybės skola ir toliau išlieka mažiausia ES. Šių metų pabaigoje ji sieks apie 10 proc. nuo BVP, ir tai puikiai iliustruoja solidžią šalies finansų būklę.

Estijos ekonomiką į priekį traukia ženkliai geriau nei Latvijoje ir Lietuvoje išvystytas paslaugų eksportas. Deja, Estija jau ėmė justį paklausos mažėjimą kai kuriose prekių grupėse, tad kitąmet galima tikėtis gerokai kuklesnio eksporto augimo, ypač turint omenyje, kad šalies darbo jėgos konkurencingumas, kainos aspektu, pastaruoju metu nebeaugo, mat atlyginimai didėjo kiek sparčiau nei darbo našumas. Vidaus vartojimas pastebimai atsigauja, tačiau mažėjant ekonominio augimo tempui sulėtės ir darbo rinkos atsigavimas, o tai prilaikys namų ūkių vartojimo plėtrą. Be to, investicinės išlaidos, po kurį laiką trukusio bumo, kitąmet turėtų augti gerokai kukliau. Visa tai rodo, kad šalies ekonomikos augimas šių metų pabaigoje ir 2013 m. bus pastebimai nuosaikesnis nei pastaruosius pusantrų metų.

Ekonominių tyrimų padalinys

LIETUVA

Rokas Bancevičius
Vyresnysis analitikas
rokas.bancevicius@dnb.lt
+370 5 2393 402

Mindaugas Jurgelis
Analitikas
mindaugas.jurgelis@dnb.lt
+370 5 2 393 369

LATVIJA

Peteris Strautiņš
Makroekonomistas
peteris.strautins@dnb.lv
+371 6 7 777 266